

KRÁTKI NOÉMI

EGY VÁROSI TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁS MUNKAERŐ-POLITIKÁJA

A társadalmi vállalkozások munkaerő-politikájában kiemelkedő szerepet kap az önkéntes munkavégzés, illetve számos társadalmi vállalkozás azzal a céllal jött létre, hogy a megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci integrációját segítse elő. Jelen tanulmány célja, hogy egy Budapesten működő társadalmi vállalkozás mintáján keresztül bemutassa a társadalmi vállalkozó foglalkoztatással kapcsolatos döntéseit. A vállalkozóval készített kvalitatív interjú során kifejtésre került a vállalkozás foglalkoztatásának jellege.

A vizsgált vállalkozás alapvető tevékenységeit a szakemberek teljes munkaidőben végzik. Számuk elenyészőnek bizonyul az önkéntesekhez képest, akik sokrétű feladattal, különböző projektekkel foglalkoznak. A vállalkozó kétféle kockázati tényezővel indokolja, hogy miért nem alkalmaz megváltozott munkaképességű személyeket: ezek a foglalkoztatottak képességi korlátai és az ebből fakadó minőségromlás, illetve az erősebb vezetői kontrollfeladatok összessége.

A társadalmi vállalkozások narratívája

A társadalmi vállalkozások értelmezése meglehetősen diverz képet mutat, hiszen nincs egy egységes jogilag elfogadott definíciójuk. Jelenleg több jogi formával rendelkező vállalkozás vallja magát társadalmi vállalkozásnak, többek között egyesületek, alapítványok, de megtalálhatók közöttük korlátolt felelősségű társaságok, illetve betéti társaságok is.

A jogi definíció hiányából fakadóan, többféle megközelítés létezik a társadalmi vállalkozások koncepciójának meghatározására. Az Európai Unióban leginkább elfogadott definíció szerint, a társadalmi vállalkozások elsődleges célja a társadalmi érték megteremtése a tulajdonosi érték helyett, továbbá a generált profitot a vállalkozások működésébe forgatják vissza. Magához az értékteremtéshez szorosan kapcsolódik az innováció, mint az új megoldások eszköze az adott társadalmi problémára nézve. Fontos a szervezeti transzparencia, illetve jellemzőjük az érintettek, főként a munkavállalók, a fogyasztók döntésbe történő bevonása (Kiss–Mihály, 2019).

Hazánkban az utóbbi években megjelent a vállalkozói igény az üzleti szemléletű támogatások, a nemzetköziesedést elősegítő szolgáltatások, az úgynevezett akcelerator szervezetek iránt, amelyek célja a társadalmi vállalkozások működésének fenntarthatóbbá tétele. Az egyik ilyen szervezet szerint a társadalmi vállalkozások társadalmi innovátorokként működnek, amelyek feladata a különböző társadalmi problémák újszerű megoldása. Ügyfeleik számára megbízható termékeket, szolgáltatásokat biztosítanak és pénzügyileg fenntarthatóan működnek (Tóth–Varga–Varga, 2011).

Mihály Melinda (2017) összevetette a különböző társadalmi vállalkozásokkal foglalkozó iskolákat. A társadalmi vállalkozó narratíva a vállalkozóból következtet a szervezetre, aki a társadalmi változást előidéző személy. Feladata, hogy új megoldásokkal és módszerekkel hozzon létre értéket a társadalom számára. A piacról szerzett jövedelem narratíva a jövedelmi stratégiák szerint csoportosítja a társadalmi vállalkozásokat. Ebben az esetben a társadalmi vállalkozások olyan szervezetek, amelyek a társadalmi és a gazdasági céljaikat ötvözik missziójuk elérése érdekében.

Az EMES („EMergence des Entreprises Sociales en Europe”) kutatóhálózat megközelítésének fókuszában azok a társadalmi vállalkozások állnak, amelyek megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását tűzték ki célul hozzájárulva a jóléti állam rendszeréhez. A szolidáris gazdaság elmélete szerint olyan közösségi mozgalmakat érdemes a kutatóknak vizsgálni, amelyek hatással vannak vagy változást generálnak nemcsak társadalmi, hanem gazdasági és politikai vonatkozásban is.

A vizsgált társadalmi vállalkozás a piacról szerzett jövedelem narratívája alapján került definiálásra, mivel a vállalkozó számára az elsődleges cél a társadalmi érték megteremtése, de mégis rendelkezik olyan szolgáltatásokkal, amelyek fizetős szolgáltatások. Ebből az üzleti célból realizált bevétel nyújt lehetőséget arra, hogy szolgáltatását kiterjessze azok felé, akik nem tudnák megfizetni a szolgáltatás normál piaci árát.

A társadalmi vállalkozások foglalkoztatásáról, a munkaerő-piaci integrációról

Magyarországon a társadalmi vállalkozások a rendszerváltást követően elterjedtebbé váltak. Ezek a vállalkozások az ország egész területén működnek, de legtöbb közülük budapesti alapítású. Profiljukat tekintve rendkívül vegyes képet mutatnak, hiszen számos társadalmi probléma megoldását célozzák meg. Ebből fakadóan működésük, üzleti modelljük és a vállalkozók gondolkodásmódja, stratégiája is más és más (Huszák, 2018).

Az ország azon területein, ahol kevesebb a munkalehetőség, kisebb a vállalkozási hajlandóság, de társadalmi problémák jelen vannak, a társadalmi vállalkozások kiemelt jelentőséggel bírnak, hiszen egyfajta megoldást nyújtanak a munkaerő-piaci integráció problémájára. Tevékenységük során a megváltozott munkaképességű, a társadalomból kiszorult személyek kompetenciáit fejlesztik, támogatják őket a munkavállalásban vagy maguk alkalmazzák őket. Ezek a vállalkozások egyszerre rendelkeznek üzleti, közösségépítő és társadalmi hatással. Igen gyakori a szociális szövetkezeti vagy társadalmi start up szervezeti forma a foglalkoztatás terén (G.Fekete, 2015).

Az elszegényedett országrészekben, ahol magas a munkanélküliek száma és kevés a munkalehetőség, sok esetben a közfoglalkoztatás módja a társadalmi vállalkozás. A társadalmi vállalkozásoknál nagyobb arányban foglalkoztatnak hátrányos helyzetű munkavállalókat, mint a for-profit vállalatok esetében. A termelő tevékenységet végző társadalmi vállalkozások az értékesítésre szánt termékek előállításakor szem előtt tartják a helyi kulturális szokásokat, hagyományokat, helyi íz világot, ezzel megtartva a különböző kulturális örökségeket. A vállalkozások működésük során nem csupán munkalehetőséget adnak a helyi lakosoknak, hanem szélesítik az elérhető termékek skáláját, népszerűsítik és megőrzik a kulturális értékeket (Koltai-Rácz, 2019).

A társadalmi vállalkozók újszerű, innovatív megoldásokkal segítik elő a munkaerő-piaci integrációt. *„A társadalmi innováció fogalmát az alábbiak szerint tudjuk definiálni:*

1. *társadalmi érték vezérli*
2. *az ötlet legalább részben a civil társadalomból, társadalmi mozgalmakból ered*
3. *fejlesztésében és megvalósításában új társadalmi együttműködések, vagy új formákat használnak*
4. *visszahat a társadalomra”* (G.Fekete, 2015, 9).

A társadalmi innováció olyan fejlesztési eszköz, amelynek alkalmazása hatással van a társadalmi jólétre és különböző társadalmi közösségeket, együttműködési formákat hoz létre.

Egy 2017-ben elkészült országos szintű tanulmány számol be a hazai társadalmi vállalkozások foglalkoztatási statisztikájáról. A Magyarországon működő társadalmi vállalkozások 63 %-ban

nőket foglalkoztatnak. Továbbá 60 % -ra tehető a 25-49 éves korosztály. Leginkább a teljes munkaidő jellemző, viszont még ebben az esetben is a részmunkaidős foglalkoztatás (20%) meghaladja az országos átlagot. Az atipikus foglalkoztatás úgy, mint az önkéntes munkavégzés, megbízási szerződés, közfoglalkoztatás, egyszerűsített foglalkoztatás, tagi végzésre irányuló jogviszony csak 10% alatt mozog. A szervezetek nagyobb részben teljes munkaképességűeket foglalkoztatnak, 46 %-uk megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci integrációjával foglalkozik. Régiós szinten tekintve, a legmagasabb foglalkoztatási arányt Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl mutatja (G.Fekete et al. ,2017).

Fontos szót ejteni azokról a társadalmi vállalkozásokról, amelyek fő célja a megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci integrációja. „*A munkaerő-piaci integrációt segítő társadalmi vállalkozások definíciószerűen olyan „autonóm gazdasági entitások, amiknek célja a munkaerőpiacon komoly nehézségekkel küzdő személyek szakmai integrációjának elősegítése*” (Hubai idézi Davistert és társait, 2017:24). Az integráció fajtája többféle lehet: egyes társadalmi vállalkozások munkaerő-közvetítő szerepben működnek, mások normál munkaviszonyban alkalmaznak a sérült embereket, illetve vannak olyan szervezetek, amelyek rendkívül súlyosan sérült foglalkoztatottak helyzetét kívánják javítani. Ez utóbbi esetben a munkavállalók az általános munkakörnyezeten kívül végeznek termelői tevékenységet munkabér ellenében, közben pedig fejlesztő tréningek segítségével csökkentik egészségügyi problémáikat (Hubai idézi Davistert és társait, 2017).

Ezeknek a társadalmi vállalkozásoknak számos kockázati tényezővel (Hubai, 2017) kell megküzdeniük működésük során. Sok esetben eltérés keletkezik a fogyasztói minőségi elvárások és a megváltozott munkaképességű személyek minőséget termelő képességei között. A munkaerő összetételét tekintve viszonylag kevés az olyan munkavállaló, aki kettős szakértelemmel rendelkezik, beleértve a gazdasági és a szociális végzettséget. A szervezet irányítása komplex, a társadalmi vállalkozások számos jogi formában működhetnek. Az állami támogatások fókuszában az alapítványok és az egyesületek állnak, hátrányban hagyva a kisebb for-profit szervezeteket. Fontos a kontroll és a szervezeti transzparencia. A részvételi döntéshozatal lehetőséget ad az érintettek döntésbe való bevonásába, a több szempontúságba, viszont felmerülhet, hogy a súlyosan beteg munkavállalók számára nem mindig kedvez a döntésbevonásból származó munkahelyi konfliktus. A külső érintettek bevonása (fogyasztók, egyéb civil szervezetek, családtagok) lehetővé teszi a demokratikus döntéshozatalt, ami eredményezi a szervezeti transzparenciát, viszont döntésképtelen helyzeteket is generálhat a vállalkozó számára. A külső pénzügyi erőforrásokhoz való hozzáférés sok esetben nehézkes. Az egyes támogatási rendszerek, pályázatok túl magas követelményekkel rendelkeznek. A társadalmi vállalkozások többféle bevételi csatornából képesek jövedelmet realizálni. Ennek egy része az állami támogatás, másik része pedig a piacról szerzett jövedelem. A bevételi hibriditás nagy lehetőség, viszont a kettős irányú megfelelési kényszer nyomást gyakorolhat a vállalkozókra, így a szervezet jövőbeli viselkedésére is.

A kiválasztott társadalmi vállalkozás és a kutatás módszertanának bemutatása

A kvalitatív kutatás során egy társadalmi vállalkozóval készült személyes mélyinterjú. Az interjú félig strukturált keretben zajlott. A megvitatott fő témakörök az alábbiak voltak: a vállalkozó munkaerő-politikájának definiálása, a munkaerő típusai és az önkéntesség szerepe a szervezetben, a vállalkozó véleménye az önkéntességről és a megváltozott munkaképességű személyek alkalmazásáról, illetve a jövőbeli foglalkoztatási irányok.

A következő adattábla tartalmazza az adott vállalkozás fő paramétereit. A kiválasztott társadalmi vállalkozás már a kilencvenes évek óta működik Budapesten. Szolgáltatási portfóliója igen

széles, amely magában foglalja a párkapcsolati problémák kezelését, a mentális betegségek gyógyítását, a családgondozást, illetve az egészséges életmód online módon történő népszerűsítését. A vállalkozó több végzettséggel rendelkezik, fontos számára a folyamatos önképzés. Széles kapcsolati hálóval rendelkezik, számos kórházzal, rehabilitációs intézménnyel, állatmenhellyel, illetve olyan szervezettel áll kapcsolatban, amelyek foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű személyeket.

1. TÁBLÁZAT: A KIVÁLASZTOTT TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁS ADATTÁBLÁJA

Alapítás éve	1993
A társadalmi vállalkozó végzettségei	Életvezetési tanácsadó, testbeszéd szakértő, személy analitikus.
Jogi forma	Betéti társaság
Lokáció	Budapest
Szolgáltatások	Mentális betegek ápolása, pszichoterápia, életviteli tanácsadás, családgondozás, párterápia. Televíziós műsorok készítése országokhoz és településekhez fűződő hagyományokról, régi gyógymódokról, valamint megrázó élettörténetek feldolgozásáról.
Generált társadalmi érték a fogyasztók számára	Gyászfeldolgozás, öngyilkosság prevenció, szerelmi csalódásokon való túllépés.
Fogyasztói bázis nagysága	~200 fő
Foglalkoztatottak száma	2 fő (főszerkesztő, üzlettárs)
Önkéntesek száma	Folyton változik (2-10 fő)

Forrás: saját szerkesztés

A választás azért esett erre a szervezetre, mert a vállalkozó sokéves szakmai és piaci tapasztalattal rendelkezik a társadalmi vállalkozás működtetése kapcsán, illetve foglalkoztatottjai száma elenyésző az önkéntesek száma mellett.

A társadalmi vállalkozó foglalkoztatással kapcsolatos döntéseinek feltárása

A társadalmi vállalkozó munkaerő-politikai szemlélete nemtől, kortól és vallási, politikai hovatartozástól független. Foglalkoztatási döntéseinek alapja, hogy olyan munkavállalókkal végezzen közös munkát, akiknek a céljuk azonos vagy hasonló az övéhez. Ez a közös cél abból fakad, hogy a vállalkozásban tevékenykedő személyek teljes mértékben elkötelezettek a megoldandó társadalmi probléma iránt. Szívesen foglalkoztat olyan időseket és fiatalokat, akik képesek a munkahelyi együttműködésre. Teljes mértékben nyitott a tapasztalat nélküli pályakezdekre, amennyiben látja bennük az ambíciót. Az ambíció azért fontos a számára, hiszen a motivált munkaerőt könnyű betanítani. Összességében mindegy mennyi ideig marad a vállalkozásnál, a lényeg, hogy az ott eltöltött idő tartalmas legyen. A vállalkozó elzárkózik a hierarchikus szemlélettől. Döntései során minden munkavállalót és önkéntest vélemény szinten megkérdez, amely alapját adja a közös munkának.

A teljes munkaidős foglalkoztatottak feladatai közé tartozik a negyedéves előadások előkészítése és szervezése, a partnerek felkeresése, műsorszerkesztés és a vállalkozás social media megjelenésének kialakítása és formálása. Mindannyian 45 év feletti, sokéves szakmai tapasztalattal rendelkeznek. A vállalkozásban 90 %-ban nők dolgoznak, önkénteskednek. A vállalkozó szerint

ennek oka, hogy a nők érzékenyebben reagálnak a különböző társadalmi problémákra és rendkívül fogékonyak azok megoldására. A pszichológiai szolgáltatást a vállalkozó nyújtja.

A vállalkozásban kiemelt szerepe van az önkéntességnek a 2000-es évek óta, akik maguk keresik fel a vállalkozót. Jelentkezésük oka leggyakrabban valamilyen személyes trauma átélése és az abból fakadó segítő szándék más csoportok iránt, vagy a pszichológiai szakmai érdeklődés. Az önkéntesek között számos korosztály megtalálható, egészen a 18-65 éves korig. Számuk mindig változik, sok esetben projektfüggő, de van, aki számára egy idő után megterhelést jelent a negatív élethelyzetekkel való találkozás. Főként olyan társadalmi építő jellegű munkákért felelősek, amelyeket folyamatos háttérfelügyelet mellett végezhetnek. Közéjük tartozik a bajbajutottak, krízisben lévők eligazítása, háztartási eszközök hiányos cikkek eljuttatása és azok működésének elmagyarázása a hátrányos helyzetű településeken élő emberek számára, adományok kézbesítése. Időnként lehetőségük nyílik bevonódni az ügyfelekkel való konzultációba, de csak egy bizonyos mértékig. Ennek célja, hogy rábeszéljék őket arra, hogy kezeltesék magukat és elirányítsák őket azokra a szakterületekre (drog prevenció, drogambulancia, addiktológia, szűrések) ahová szükséges.

Az önkéntesek foglalkoztatásának negatív oldala, hogy az egyik nap vannak, a másik nap pedig esetleg már nincsenek a vállalkozásban a korábban említett kiegészítés miatt, a pozitív oldala pedig, látni azt, hogy más emberek is ugyanúgy gondolkoznak, mint a vállalkozó. Szerinte a megváltozott munkaképességűek alkalmazása esetében problematikus a lassú munkavégzés és a gyenge precizitás. Ennek következménye az, hogy a vállalkozónak nagyobb kontroll alatt kell tartania a működést. Viszont pozitívan értékeli az olyan társadalmi vállalkozások működését, amelyek a sérültek munkaerő-piaci beléptetésével teremtenek társadalmi értéket.

A vállalkozó mindig a kornak és az elvárásoknak megfelelően változtat stratégiáján. Véleménye szerint többszintűen kell állni, az embernek folyamatosan képeznie kell magát. A jövőben a munkaerő-politikai irányait afelé a szemlélet felé szeretné formálni, amely szerint fontos, hogy a társadalom közelebb kerüljön a természetes dolgokhoz. Ennek következtében szeretne olyan munkaköröket létrehozni, amelyek betöltése során a folyamatos stresszben élő emberek olyan hobbit találhatnak maguknak, amely kilépést biztosít számukra megszokott közegükből. Eddigi konkrét terve a gyógynövény-gyűjtés és értékesítés, amelynek lényege, hogy az ember a szabad levegőn végezze munkáját csoportok keretében, amely a mindennapokba illeszti a testmozgást, ugyanakkor fejleszti a kommunikációt, lehetővé teszi a társas kapcsolatok kialakítását.

Összegzés

A kutatás során betekintést nyerhettünk egy hazai egészségügyi szektorban tevékenykedő társadalmi vállalkozó munkaerő-politikai döntéseibe. A szervezet működése során ötvözi társadalmi és üzleti célját. Üzleti tevékenységéből eredő forrásait fekteti be a társadalmi cél elérésére. A vállalkozás alapvető tevékenységeit teljes munkaidős 45 év feletti foglalkoztatottak, szakemberek végzik, akik garantálják a szervezet biztos működését. Ugyanakkor nagy részben támaszkodik a szervezet az önkéntesekre, akik között megtalálható a 18-65 éves korosztály, amely biztosítja a szervezet sokrétű tevékenységét. A vállalkozó jelenleg nem foglalkoztat megváltozott munkaképességű személyeket, amelynek okai a munkavállalói képességi kapacitások és szolgáltatásminőségi elvárások kölcsönhatása, illetve a többletfeladatok kialakulása a folyamatos vezetői kontroll miatt. A szervezetben rendkívül magas a női munkavállalók, önkéntesek aránya, amelynek magyarázata, hogy a vezető szerint a nők fogékonyabbak a különböző társadalmi problémákra.

Irodalomjegyzék:

G.Fekete Éva (2015): Társadalmi innovációk a helyi foglalkoztatásban.

<http://t-modell.uni-miskolc.hu/files/8599/G.Fekete+%C3%89va.pdf>

G.Fekete Éva – Bereczk Ádám – Kádárné Horváth Ágnes – Kiss Julianna – Péter Zsolt – Siposné Nándori Eszter – Szegedi Krisztina (2017): Alapkutatás a társadalmi vállalkozások működéséről.

http://piactars.hu/uploads/files/documents/Zarotanulmany_OFA_ME_GTK_2017_06_30.pdf

Hubai László (2017): Beágyazott dilemma: a munkaerő-piaci integrációt segítő társadalmi vállalkozások összetett jellegének vizsgálata, Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 14. 1. 20-39. o.

Huszák Loretta (2018): Másként vállalkozók? Társadalmi vállalkozások ma Magyarországon.

https://mersz.hu/dokumentum/matud_147

Kiss Julianna – Mihály Melinda (2019): Társadalmi vállalkozások és ökoszisztémáik Európában. Magyarországi jelentés, Európai Bizottság. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4246>

Koltai Luca – Rácz Katalin (2019): Társadalmi vállalkozások az élelmiszergazdaságban, Munkaügyi Szemle, 62. 5. 26-37 o. <http://www.munkaugyiszemle.hu/tarsadalmi-vallalkozasok-az-elelmiszergazdasagban>

Mihály Melinda (2017): Mit értünk társadalmi vállalkozás alatt és miért kutatjuk? – Narratívák a nemzetközi szakirodalomból, Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 14. 1. 101-115. o.

Tóth Laura – Varga Éva – Varga Péter (2011): A társadalmi vállalkozások helyzete Magyarországon, NESST Kézikönyv Sorozat.

<https://tarsadalmivallalkozasoknapja.files.wordpress.com/2011/05/2011-nesst-country-assessment-hungary-hu.pdf>